

*Rotterdam Institute of Private Law
Accepted Paper Series*

***Vier kinderen en hun lotgeval-
len in het aansprakelijkheids-
recht***

S.D. Lindenberg^{}*

*Published in
NJB 2009, 2075, p. 2670-2682*

^{*} Siewert Lindenberg is hoogleraar privaatrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

1. Acht rechtsregels

I. Is een product van een bepaalde soort met een concreet gebrek in het verkeer gebracht en is een ongeval aan dat gebrek te wijten, dan zal de producent zich er niet op kunnen beroepen dat het ongeval zou zijn voorkomen als alle voorzorgsmaatregelen zouden zijn genomen en dat hij had mogen verwachten dat die voorzorgsmaatregelen zouden worden genomen.¹

II. Wanneer een zeer jeugdig kind wordt aangereden door een automobilist, die door onvoorzichtig rijden schuld heeft aan de aanrijding, is het onbillijk de schade die het kind door het ongeval lijdt geheel of ten dele te zijnen laste te laten op de enkele grond dat het ongeval mede het gevolg is van – aan de leeftijd van het kind eigen – onvoorzichtig verkeersgedrag.²

III. Als partijen in het onzekere verkeren over de vraag of en in hoeverre bepaalde feiten en omstandigheden voor hun rechtsverhouding van betekenis zijn en ter beëindiging van een geschil ten aanzien van die vraag een vaststellingsovereenkomst sluiten, kunnen zij zich ten aanzien van een onjuiste voorstelling van hetgeen waarover zij in onzekerheid verkeerden, niet met succes op dwaling beroepen.³

IV. Wanneer iemand door onzorgvuldig handelen een ernstig gevaar in het leven roept en dat gevaar zich verwezenlijkt ten aanzien van een kind van wie in verband met zijn leeftijd slechts een beperkt inzicht in het betreffende gevaar en een beperkt vermogen om zich naar dit inzicht te gedragen mag worden verwacht, eist de billijkheid in beginsel dat de door het kind geleden schade ten laste komt van degene die het gevaar in het leven heeft geroepen.⁴

V. Schending van een specifieke instructie in de gezondheidszorg brengt mee dat, wanneer het risico waartegen het veiligheidsvoorschrift beoogt te beschermen zich verwezenlijkt, de aansprakelijkheid in beginsel is gegeven, tenzij de aangesprokene bewijst dat voor het niet in acht nemen van het voorschrift klemmende redenen bestonden en overigens de nodige voorzorgsmaatregelen in acht zijn genomen.⁵

VI. Wanneer iemand ten gevolge van een gebeurtenis waarvoor een ander aansprakelijk is ernstig letsel oploopt, waarvan het herstel niet alleen ziekenhuisopname en medische ingrepen vergt, maar ook intensieve en langdurige verpleging en verzorging thuis, is de aansprakelijke van de aanvang af verplicht de gekwetste in staat te stellen zich van die noodzakelijke verpleging en verzorging te voorzien.⁶

VII. Indien ouders voorzien in de verpleging en verzorging van een ernstig gewond kind in plaats van deze taken aan professionele hulpverleners toe te vertrouwen, brengt de redelijkheid mee dat het de rechter vrijstaat bij het beantwoorden van de vraag of het

¹ HR 2 februari 1973, *NJ* 1973, 315, m.nt. L.J. Hijmans van den Bergh (Lekkende Kruik I).

² HR 30 juni 1978, *NJ* 1978, 685, m.nt. G.J. Scholten (Eabele Dillema I).

³ HR 15 november 1985, *NJ* 1986, 228, m.nt. W.C.L. van der Grinten (Eabele Dillema II).

⁴ HR 8 december 1989, *NJ* 1990, 778, m.nt. C.J.H. Brunner (Lars Ruröde).

⁵ HR 1 oktober 1993, *NJ* 1995, 182, m.nt. C.J.H. Brunner (Lekkende Kruik II).

⁶ HR 28 mei 1999, *NJ* 1999, 564, m.nt. A.R. Bloembergen (Losser/De Vries).

kind vermogensschade heeft geleden en hoeveel, ervan te abstraheren dat de taken niet door dergelijke hulpverleners zijn vervuld, dat de ouders jegens het kind geen aanspraak hebben op beloning en dat zij in staat zijn de taken te vervullen zonder inkomsten te derven.⁷

VIII. Het verlies van vakantiedagen, door de tijd gemoeid met het bezoek aan een kind tijdens het verblijf in een ziekenhuis, komt – hoezeer dit ook vermogensschade is – niet voor vergoeding in aanmerking, nu het niet aannemelijk is dat professionele – betaalde – hulpverleners worden ingeschakeld voor ziekenhuisbezoek ingeval de ouders niet in de gelegenheid zijn zelf het kind te bezoeken. De heilzame invloed op het genezingsproces moet worden toegeschreven aan de persoonlijke band tussen het kind en de ouders.⁸

Deze acht rechtsregels zijn het resultaat van procedures over vier ongevallen. Acht rechtsregels uit vier ongevallen, dat is voor de rechtsontwikkeling geen slechte score. Alle genoemde regels zijn gevormd in uitspraken van de Hoge Raad die betrekking hebben op ongevallen van jonge kinderen. Over de kinderen zelf gaan zij nauwelijks, over hun schade eigenlijk ook niet.⁹ Wat was hun schade? Wat is er vergoed? En wat heeft dat voor hen betekend?

Dergelijke informatie is niet eenvoudig te vergaren, en zeker niet op enige schaal. De kinderen die het slachtoffer waren van de ongevallen die aanleiding gaven tot de bovengenoemde rechtsregels zijn intussen allen volwassen. En zij waren bereid te vertellen over hun ervaringen, met het ongeval en hun letsel, met het recht en met hun schadevergoeding.¹⁰ Wat hierna volgt biedt natuurlijk geen verantwoord beeld van hoe kinderen in het algemeen omgaan met hun ongeval en met schadevergoeding, maar het biedt wel een impressie, bedoeld om aan te zetten tot verder nadenken over waar het in het aansprakelijkheidsrecht met betrekking tot de schade van kinderen werkelijk om gaat, of misschien beter: zou moeten gaan.

2. Tamara van Uitert: 'Mijn glas is altijd halfvol.'

2.1 Het ongeval en de gevolgen

Op 15 november 1965 werd in Utrecht Tamara van Uitert geboren. Na haar geboorte werd zij door de kraamverzorgster met een bij de plaatselijke drogist door haar vader aangeschafte Jumbokruik in haar wieg gelegd. De gesloten kruiken die de kraamhulp zelf had meegebracht werden ondertussen opnieuw *au bain marie* opgewarmd. Haar vader is naar buiten gegaan om in een telefooncel te bellen (zij hadden toen nog geen telefoon) om daarna aangifte te doen van de geboorte. De kraamhulp is vervolgens naar de keuken gegaan om lakens te wassen in grote pannen op het gasfornuis. Haar moe-

⁷ HR 28 mei 1999, *NJ* 1999, 564, m.nt. A.R. Bloembergen (Losser/De Vries).

⁸ HR 28 mei 1999, *NJ* 1999, 564, m.nt. A.R. Bloembergen (Losser/De Vries).

⁹ In het arrest Losser/De Vries betrof het – althans naar de inzichten van het huidige recht – in essentie schade van het kind die zich naar de ouders had verplaatst.

¹⁰ Lars Ruröde interviewde ik op 5 maart 2009, Eabele Dillema op 31 maart 2009, Hanneke Kruidhof en haar ouders op 23 juni 2009 en Tamara van Uitert op 29 juni 2009. Zij zijn allen in de gelegenheid gesteld om op een concepttekst te reageren en hebben met publicatie van de vermelde gegevens ingestemd.

der hoorde Tamara huilen en heeft de kraamhulp geroepen, maar die hoorde dat aanvankelijk niet door het lawaai in de keuken. Na enige tijd is de kraamhulp gaan kijken en ontdekte zij dat de kruik had gelekt. Zij is toen naar de burens gerend en heeft daar de huisarts gebeld. Die is gekomen en is met Tamara en de kraamhulp naar het militair hospitaal (in Utrecht) gereden.

Tamara heeft daarna enkele maanden in het ziekenhuis gelegen en vertelt daarover:

‘Voor mijn ouders was dat heel onwerkelijk: ik was het eerste kind en zij hebben zich nauwelijks ouder kunnen voelen. Ik was net geboren en moest toen alweer weg. Het was voor hen een geweldige schok en het is enige tijd erg spannend geweest of ik het wel zou halen, maar toen dat duidelijk werd waren ze natuurlijk erg opgelucht. Pas toen ik in de couveusekamer lag was mijn moeder heel trots. Ik was natuurlijk veel groter dan de andere kinderen daar, die te vroeg geboren waren, en iedereen had het over mijn grote ogen.’

Tijdens haar jeugd heeft Tamara jarenlang een korset moeten dragen in verband met scheefgroei van haar rug, veroorzaakt door de littekens van de brandwonden. De littekens bevinden zich aan één kant van de rug, waardoor zij de wervelkolom kromtrekken. Zij is eenmaal geopereerd voor een huidtransplantatie. Er zijn daarna wel meer operaties overwogen, maar het littekenweefsel zat te diep en bovendien moest de huid dan ergens anders vandaan gehaald worden. Over het leven met het letsel vertelt zij:

‘Ik heb geen pijn en ook geen jeuk. Ik heb dat ook nooit gehad. De littekens waren wel naar, maar die korsetten dragen in mijn puberteit vond ik het vervelendst. Ik was altijd blij als het weer herfst of winter was, dan kon ik weer kleren dragen om die neksteun te bedekken. Er zijn in medische boeken ooit foto’s van mij gepubliceerd, met het letsel. Daar ben ik toevallig achtergekomen en dat vond ik heel vervelend. Van mijn elfde tot mijn veertiende vond ik het heel erg. Ik ging me er ook anders door gedragen. De middelbare school wil ik nóóit meer overdoen. Ik dacht: ik ben klaar; weg hier! Ik ben gaan overcompenseren in het leren. Daarin kon ik me bewijzen, maar dat is op die leeftijd natuurlijk niet *cool*. Vooral in de puberteit was het moeilijk, de dingen die je niet durft te doen omdat je anders bent. Ik ging bijvoorbeeld na gym nooit douchen. Ik droogde me af, spoot een luchtje op en hoopte maar dat ik niet stonk.

Maar ik ben blij met wat ik nog kan. Dat is ook wel een geval van overcompensatie. Ik ontwerp zelf mijn badpak, ik let op hoe ik buk en sta. Ik heb dat met alles in het leven, dat ik alles graag mooi maak.

Nu ga ik eens per twee weken naar een fysiotherapeut en word ik opgerekt. Ik ben ook wel meer dan gemiddeld bezig met het zorgen voor mijn lichaam en mijn gezondheid. Ik sport regelmatig. Vroeger zwom ik veel en heb ik alle diploma’s gehaald die er maar zijn. Dat was ook goed voor mijn longinhoud en die werd telkens in het ziekenhuis gecontroleerd in verband met de kromming in mijn rug.’

Na de middelbare school heeft Tamara de PABO-opleiding gedaan en vervolgens heeft zij geschiedenis gestudeerd. Beide opleidingen heeft zij afgemaakt. Zij is getrouwd en heeft twee kinderen. Zij is nu onderwijzeres voor tweeenhalve dag per week en doet daarnaast vrijwilligerswerk op school. Ze is bovendien bezig met een opleiding *remedial teaching* en zou daar in de toekomst graag meer mee doen. Zij werkt tweeenhalve dag per week omdat ze jonge kinderen heeft.

2.2 De rechtszaken

Het ongeval met de kruik heeft tot twee procedures geleid, die ieder tot en met de Hoge Raad zijn uitgevochten. In de eerste procedure stelde de ziektekostenverzekeraar van Tamara (Gemeente Amsterdam) de producent van de kruik aansprakelijk. De rechtbank en het hof wijzen de vordering af, kort gezegd, omdat de kruik wel gebrekkig was, maar de fabrikant voldoende controle uitoefende en het gebrek hem niet te verwijten viel. De Hoge Raad vernietigt het hofarrest, omdat het hof beter had moeten onderzoeken of de onderhavige kruik – en niet kruiken van dit type in het algemeen – een zodanig gevaar opleverde dat deze niet in het verkeer had mogen komen en of aannemelijk was dat het niet aan de schuld van de producent was te wijten dat dit wel was gebeurd.¹¹ De Hoge Raad verwijst de zaak naar het Hof Amsterdam, dat de vordering van de gemeente toewijst.¹²

De tweede procedure dateert van ruim twintig jaar later. Tijdens haar studie wordt Tamara benaderd door een rechtenstudent die haar komt interviewen voor een onderzoek. Die suggereert haar alsnog een vordering tot schadevergoeding in te stellen tegen de kraamhulporganisatie.¹³ Tamara vertelt:

‘Mijn motief om een vordering tot schadevergoeding in te stellen was financieel: de angst dat je op latere leeftijd je beroep niet meer kunt uitoefenen en dat je het financieel niet redt. In de praktijk is bijvoorbeeld gebleken dat ik niet zomaar bij iedere zorgverzekeraar terecht kan en ik moet ook meer premie betalen wegens een verhoogd risico op rugklachten. Misschien komt het wel door de hoger opgeleide omgeving waarin ik verkeerde dat mijn zaak zo is gelopen. (een kennis van haar ouders was advocaat en heeft de zaak op zich genomen, SDL) Als we die kennis niet in onze omgeving hadden gehad, was het initiatief waarschijnlijk niet genomen. Zo zitten we toch in zekere zin in een klassenmaatschappij. Mijn vaders argumentatie om de kraamhulporganisatie aansprakelijk te stellen is destijds afgewimpeld en ik voelde me niet schuldig om de procedure alsnog op te pakken. Het geeft ook wel genoegdoening dat de argumentatie van mijn vader destijds klopte.’

In deze procedure, die werd gevoerd tegen de werkgeefster van de kraamverzorgster, werd de kraamverzorgster verweten dat zij, in strijd met uitdrukkelijke instructies om alleen kruiken van haar werkgever te gebruiken, de Jumbokruik had gebruikt en deze van tevoren onvoldoende had gecontroleerd. Ook hier wees de rechtbank de vordering af en werd dat oordeel door het hof bekrachtigd. De Hoge Raad oordeelt evenwel wederom anders. Volgens de Hoge Raad heeft het hof onvoldoende rekening gehouden met de aard van de door de kraamverzorgster overtreden instructie:

‘Wanneer, zoals in dit geval, het veiligheidsvoorschrift wordt overtreden en het gevaar waartegen het de betrokken baby beoogde te beschermen, zich heeft verwezenlijkt, moet worden aangenomen dat daarmee in beginsel aansprake-

¹¹ HR 2 februari 1973, *NJ* 1973, 315, m.nt. H. Beekhuis (Gemeente Amsterdam/Jumbo Pompenfabriek; Lekkende Kruik I).

¹² Hof Amsterdam 1 maart 1974, *NJ* 1974, 486.

¹³ Zie daarover uitvoerig F. Bruinsma, ‘Procederen tot en met de Hoge Raad’, *NJB* 1999, p. 1591-1597. Zie over het aspect van verjaring ook E. Hondius, *Het verjaarde recht*, Diörsrede Universiteit Utrecht, 25 maart 1994. De vordering was niet verjaard omdat destijds een verjaringstermijn van 30 jaar gold.

lijkheid voor de schadelijke gevolgen is gegeven en dat de kraamverzorgster (...) daaraan enkel kan ontkomen door te stellen (...) dat voor dit niet in acht nemen voldoende klemmende redenen bestonden, alsmede dat daarbij al die voorzorgsmaatregelen zijn genomen die, naar toenmalig inzicht, waren vereist om te voorkomen dat het aan het gebruik van met heet water gevulde kruiken verbonden ernstige gevaar zich zou verwezenlijken.¹⁴

2.3 De vergoeding en de besteding

Over de uiteindelijk uitbetaalde vergoeding vertelt Tamara:

‘Wat is betaald, heb ik toen belegd. Dat was nog wel lastig, omdat niemand in mijn omgeving verstand had van geld. Ik heb het bedrag verdeeld over aandelen en renterekeningen. Van de rente heb ik een aantal zomers verre reizen gemaakt. Een deel van het geld heb ik aan onze bruiloft uitgegeven en wat er over is, zit in het huis. Dat was nodig om toestemming te krijgen voor onze hypotheek.’

Over de betekenis van de schadevergoeding voor haar voegt zij nog toe:

‘Het is toch wel erg leuk dat ik het geld heb. Het voelt als genoegdoening. Het is ook genoeg. Ik was er niet op uit om veel geld binnen te slepen. Ik was wel berustend, maar als je de kans wordt geboden, dan laat je die niet liggen. Ik had het geluk dat ik het *pro deo* kon doen, zeven jaar lang. Ik vind het wel lastig dat er weer over geschreven wordt. Ik ben bang dat anderen denken: wat een inhalig type, en dat op kosten van de gemeenschap. Het is wel schrijnend dat een ander met hetzelfde letsel niets heeft gekregen.¹⁵ Het geldbedrag is prettig vanwege de emotionele schade.’

2.4 Voortschrijdend inzicht

Sinds 1965 is er veel veranderd, niet alleen ten aanzien van het gebruik van kruiken, maar ook ten aanzien van aansprakelijkheid voor producten en met betrekking tot het oordeel over het naleven van veiligheidsinstructies.¹⁶ ‘Zou eender zijn beslist indien korte(re) tijd na 1965 zou zijn gedagvaard?’ zo vraagt Spier zich af in een kort commentaar op de uitspraak.¹⁷ Hij twijfelt daarover, omdat de uitspraak van de Hoge Raad past in de trend om strenge zorgvuldigheidsnormen te formuleren in gevallen waarin gedragingen tot ernstig letsel kunnen leiden. Intussen kan worden gezegd dat de rechter het oordeel over de naleving of afwijking van veiligheidsinstructies verder heeft aangescherpt, in het

¹⁴ HR 1 oktober 1993, *NJ* 1995, 182, m.nt. C.J.H. Brunner (Tamara van Uiter/Stichting voor Kraamzorg van de Kruisverenigingen in de Provincie Utrecht; Lekkende Kruik II), rov. 3.6.

¹⁵ In HR 7 mei 1976, *NJ* 1977, 63, m.nt. G.J. Scholten (Haasnoot/Stichting Kraamcentrum Noordwijk), dat een ander slachtoffer van een lekkende kruik betreft, werd het cassatieberoep tegen afwijzing van de vordering door het hof verworpen.

¹⁶ Vgl. art. 6:185 BW.

¹⁷ *AV&S* 1993, p. 48.

bijzonder wanneer het om de zorg gaat.¹⁸ Hoewel de rechter – uiteraard – dient te oordelen naar de normen die golden ten tijde van het gedrag waarop de vordering betrekking had, kan een geleidelijke wijziging van inzichten niettemin feitelijk van invloed zijn op het oordeel van de rechter.¹⁹ Zo kan tijdverloop soms gunstig zijn voor de uitkomst van een zaak. Doorgaans vormt dat tijdverloop voor de betrokken partijen een ernstige belasting. In dit geval viel dat mee, omdat Tamara zelf de procedure pas jaren na het ongeval is gestart en op enige afstand kon volgen.

Dat neemt niet weg dat het ongeval nog steeds een plaats inneemt in haar leven en in het gezin waarin zij is opgegroeid:

‘Mijn ouders willen wel vertellen wat er gebeurd is, maar ik merk dat het voor hen een heel verdrietig moment is geweest. Er wordt snel overheen gepraat. Een interview als dit rakelt het op, ook voor hen. Had ik toen niet anders moeten handelen, is dan een voor de hand liggende vraag. Ja, als, als, als...

Ik richt mijn leven niet zo in dat mijn kinderen nooit iets kan overkomen. Ik ben wel heel bewust met kruiken omgegaan. Ik waarschuw ook iedereen in mijn omgeving: je kunt er niet voorzichtig genoeg mee zijn.

Mijn jongere zus en broer hebben er nooit echt last van gehad. Mijn zus heeft wel verteld dat zij altijd de neiging had om mij te beschermen. Als anderen naar mij keken, dan had ze bij voorbaat iets van: je zegt er niets van!

De kraamverzorgster heb ik nog wel eens benaderd. Dat was op advies van Jan Bijkerk (haar advocaat, SDL), om te bezien of dat een rechtsgang kon besparen. Ik kwam daar op een zondag. Dat had ik nooit moeten doen, want zij was streng gelovig en heeft het altijd gezien als een straf van god dat dit haar op haar 64e nog moest gebeuren. Ze zat toen in een verzorgingshuis en wilde aanvankelijk wel praten, maar na ruggespraak wilde ze geen contact meer. Ze heeft het kennelijk gezien als een aantijging. Het was misschien vanuit juridisch oogpunt een slimme zet, maar vanuit menselijk oogpunt niet.

Voor mijn leven geldt dat het ‘ondanks dat’ goed is. Ik heb bereikt wat ik wilde: een baan in het onderwijs, een man en twee kinderen. Mijn glas is altijd halfvol. Ik probeer altijd wat leuks van het leven te maken.’

3. Eabele Dillema: ‘Er gaat een leven door na de uitspraak.’

3.1 Het ongeval en de gevolgen

Op 30 juli 1970 liep de vierjarige Eabele aan de hand van zijn zevenjarige broer Wietse en samen met zijn vijfjarige zus Sijbrigje door de berm langs de Achterweg in Wouterswoude (Friesland). Sijbrigje stak plotseling de weg over. Kort daarop rukte Eabele zich los uit de hand van zijn broer om haar achterna te gaan. In een volgend ogenblik werd hij geschept door de achterop komende auto van De Boer, die net een paard en wagen

¹⁸ HR 2 maart 2001, *NJ* 2001, 649 (Protocol).

¹⁹ Zie meer in het algemeen over de betekenis van tijdverloop voor de toe te passen norm W.H. van Boom en J.M. Barendrecht, ‘Gedrag van toen, normen van nu?’, in I. Brand e.a. (red.): *Tijd en onzekerheid*, BW Krant Jaarboek 2000, p. 45 e.v.

had ingehaald en 55 à 60 km per uur reed. De Boer had, toen hij Sijbrigje zag oversteken, wel het gas losgelaten, maar kon voor de plotseling overstekende Eabele niet meer op tijd remmen. Eabele werd 25 meter meegesleept voordat de auto tot stilstand kwam.

Eabele is met zijn verwondingen opgenomen in het Academisch Ziekenhuis in Groningen. Eabele: 'Ze zeiden dat ik 1% kans had op overleven. Dat was genoeg.' Na twee jaar is Eabele van Groningen naar een beademingscentrum in Scheveningen overgebracht. Daar heeft hij zijn hele jeugd doorgebracht en in 1989 heeft hij er zijn partner Angelique ontmoet, die er als uitzendkracht werkte. Enige jaren later zijn zij verhuisd naar een Fokuswoning in Leeuwarden. In 2003 heeft Eabele daar door een fout van verzorgingspersoneel zijn been gebroken. Door de extra zorg die hij als gevolg daarvan nodig had, ontstond een gebrek aan privacy waar de relatie met Angelique onder leed, en zijn zij noodgedwongen gaan 'latten'. Angelique woont nu enkele kilometers verderop.

Eabele woont zelfstandig in een Fokuswoning en heeft 24 uur per dag zorg op afroep. Hij wordt permanent beademd, heeft voortdurend last van spasmen en trilt elke minuut een paar maal over zijn gehele lichaam. Eabele kan alleen zijn gezicht en zijn mond bewegen en bedient daarmee via een stokje zijn apparatuur. Hij lag ten tijde van mijn bezoek aan hem (in maart 2009) in bed vanwege slecht helende wondjes. Over de invulling van zijn dagen vertelt Eabele:

'Als ik eruit ben, ben ik in de stad en buiten (Eabele rijdt dan in een geavanceerde rolstoel, SDL). Op bed doe ik veel aan computeren en radio zenden. Ik doe ook aan modelbouw, met mijn mond, met van die kleine rotschroefjes. Ik kan alleen niet lijmen; dat gaat niet met die mondstokjes. Ik maak radiografische modelauto's en wil ook vliegtuigjes bouwen. Ik heb een vrijwilliger opgeduikeld via internet die me daarbij helpt. Ik doe alles, maar soms kom ik mijn handjes tekort. Rechten heeft ook mijn interesse. In De Schelp (het verzorgingscentrum waar Eabele lange tijd verbleef, SDL) zaten twee jongens die rechten studeerden. Zij schrokken zich te pletter toen ze mijn naam zagen in hun studieboeken. Rechten moet je samen doen, want anders is het te droog. Als ik begeleid zou worden, zou ik het graag doen. Wel heb ik assistentie nodig in verband met de beademing, maar het lijkt me wel uitdagend.'

Verder besteedt Eabele veel tijd aan het organiseren van de zorg die hij nodig heeft en aan de correspondentie daarover met de Fokusinstelling.

3.2 De rechtszaken

In april 1972 hebben de ouders van Eabele een schikking getroffen met de aansprakelijkheidsverzekeraar van de automobilist, op grond waarvan aan Eabele fl. 25 000 is betaald. Het ongeval heeft daarna niettemin aanleiding gegeven tot twee procedures die ieder hebben geresulteerd in een uitspraak van de Hoge Raad.

De eerste uitspraak is gewezen in een geschil tussen de ziektekostenverzekeraar van Eabele en de aansprakelijkheidsverzekeraar van de automobilist. De ziektekostenverzekeraar vorderde vergoeding van ruim fl. 55 000 aan medische kosten. De rechtbank had daarvan ruim fl. 41 000 toegewezen in verband met aftrek van 25% wegens eigen schuld van Eabele. In hoger beroep oordeelde het hof evenwel dat 75% van de schade wegens eigen schuld voor rekening van Eabele diende te blijven. In het arrest dat bekend is onder de naam 'Ebele Dillema I' overwoog de Hoge Raad:

'In 's Hofs opvatting wordt uit het oog verloren, dat voor een zeer jeugdig kind het gemotoriseerde verkeer extra risico's meebrengt, welke verband houden met het onvermogen van zulk een kind om een op de gevaren van dat verkeer ingestelde voorzichtigheid te betachten. Wanneer, gelijk hier, een zeer jeugdig kind wordt aangereden door een autobestuurder, die door onvoorzichtig rijden aan de aanrijding schuld heeft, is het onbillijk de schade die het kind door het ongeval lijdt geheel of ten dele te zijnen laste te laten op de enkele grond dat het ongeval mede het gevolg is van een – aan de leeftijd van het kind eigen – onvoorzichtig verkeersgedrag. Een dergelijke onbillijkheid ware in strijd met de aan art. 1401 BW ten grondslag liggende beginselen.'²⁰

Dat resulteerde in toewijzing van de gehele vordering aan Eabeles ziektekostenverzekeraar.

Met deze wetenschap benaderde de advocaat van de ziektekostenverzekeraar de ouders van Eabele met het voorstel om te trachten de in 1972 gesloten vaststellingsovereenkomst aan te tasten wegens dwaling. In deze procedure vorderden de ouders van Eabele fl. 150 000. De vordering werd door de rechtbank afgewezen en die beslissing werd door het hof bekrachtigd, omdat volgens het hof partijen met de vaststellingsovereenkomst nu juist hadden beoogd een einde te maken aan hun onzekerheid over het recht ter zake van de eigen schuld van Eabele. Daarmee hebben zij de mogelijkheid prijsgegeven om zich op grond van een latere ontwikkeling in de rechtspraak te beroepen op een ten tijde van het aangaan van de vaststellingsovereenkomst bij hen bestaande onjuiste voorstelling over het recht en daarom dient volgens het hof de onjuiste voorstelling voor rekening van Eabele te blijven. De Hoge Raad laat dat oordeel, in het arrest dat bekend is als 'Ebele Dillema II', in stand.²¹

3.3 De vergoeding en de besteding

De ouders van Eabele hebben op grond van de in 1972 gesloten vaststellingsovereenkomst een bedrag van fl. 25 000 ontvangen voor de door Eabele geleden en te lijden schade.

Eabele vertelt nog het volgende:²²

'Ik ben aangereden door de zoon van de rijkste man uit het dorp. De dag na het ongeluk komt hij aan de deur bij mijn ouders met een rekening van wel fl. 18,63, want de koplamp van zijn auto was kapot. Mijn vader heeft toen gezegd: de schade die wij hebben, zult u nooit kunnen vergoeden.'

Verder vertelt hij:

'Mijn ouders zijn van A tot Z bij de procedure betrokken geweest. Mijn vader heeft er nog steeds moeite mee. Eerst zei men dat de uitkomst 25/75 was. (Ea-

²⁰ HR 30 juni 1978, *NJ* 1978, 685, m.nt. G.J. Scholten (Ebele Dillema I).

²¹ HR 15 november 1985, *NJ* 1986, 228, m.nt. W.C.L. van der Grinten (Ebele Dillema II).

²² Zie ook reeds F. Bruinsma, *De Hoge Raad van onderen*, Deventer, 1999, p. 101, waarin ook andere betrokkenen aan het woord komen.

bele bedoelt de schuldverhouding tussen de automobilist en hem, SDL) Wat steekt is dat de advocaat van de tegenpartij een soort bewerkende rol had. Hij zei: 'Ik zou het maar aannemen, want...'. De schadevergoeding was toen fl. 25 000. Mijn ouders zijn toen afgescheept met een schijntje. Mijn vader is nog als zwartepiet afgeschilderd. En de rechter heeft het gepresteerd te vragen: 'Hoe oud denkt u dat uw zoon wordt?' Mijn vader heeft toen gezegd: 'Ouder dan u.' En dat is ook gebeurd. Dat soort uitspraken kan niet; dat vraag je niet aan iemand wiens kind is aangereden.'

Over het verloop van de procedure heeft Eabele ook een uitgesproken oordeel:

'De lange duur en de hoogte van de vergoeding zijn de grootste problemen. Waarom moet het zo gerekt worden? Soms heb ik het idee dat men wacht met uitkeren tot het niet meer nodig is.'

En over de besteding van de schadevergoeding vertelt hij:

'Toen ik klein was ging het niet alleen om de toekomst, maar ook om aangepast speelgoed. Dat vreet geld. Je kunt je daar moeilijk een voorstelling van maken. Je wilt net als ieder kind spelen; je wilt alles wat normale – ik zeg maar 'normale' – kinderen kunnen, maar dat vergt steeds aanpassingen en uitbreidingen op die aanpassingen. Ook hobby's kosten veel geld. Ik ben gek van elektronica, en vroeger ook van zenden, maar dat kost geld, vooral omdat *alles* moet worden aangepast. Mijn ex-partner en ik hadden een aangepaste bus. Alleen voor de prijs van de aanpassingen heb je al een bus. En een bus is ook weer duurder in de wegenbelasting. Waar ik zelf tegenop loop, of rijd: je hebt met zoveel regelingen te maken als gehandicapte, daar word je knettergek van. Je moet telkens praten als Brugman om dingen voor elkaar te krijgen.'

Eabele vertelt ook over het nut van smartengeld:

'Hoeveel zin heeft smartengeld? Wel degelijk! Je kunt het smartengeld gebruiken. Toen ik in Scheveningen zat, zijn mijn ouders jarenlang op en neer gereden vanuit Driesum (Noord-Friesland, SDL) en een auto rijdt niet op lucht, nou ja, behalve in de banden dan. Ik heb met het smartengeld in de jaren tachtig een Commodore 64-computer gekocht en 27-mc bakkies. Daar ging behoorlijk wat geld in zitten. Ik had een grote ronde tafel van 1,60 meter vol met apparatuur. Ik heb ook nog een deel geleend aan mijn broer die een eigen bedrijf wilde beginnen.'²³

En ook over smartengeld voor nabestaanden heeft hij een uitgesproken opvatting:

'Ik heb het behoorlijk ver geschopt, maar stel dat iemand zou komen te overlijden, dan moet er smartengeld zijn, als een stukje respect voor de nabestaanden.'

²³ Zie ook reeds F.B. Bakels, 'Recht en verdriet', AA 2005, p. 568-570.

3.4 Voortschrijdend inzicht

De zaak van Eabele Dillema laat zien dat in het recht in verschillende opzichten sprake is van voortschrijdend inzicht. De belangrijkste bijdrage die zijn zaak aan de rechtsvorming heeft geleverd, is dat jonge kinderen in het verkeer geen eigen schuld tegengeworpen krijgen. De eerste zaak van Eabele vormde een beginpunt van een ontwikkeling die zich in latere rechtspraak heeft voortgezet en waardoor jonge slachtoffers van verkeersongevallen vandaag de dag in een veel betere, of beter gezegd: een veel minder ongunstige, juridische positie verkeren.

Er is ook in andere opzichten sprake van voortschrijdend inzicht. Naar de maatstaven van vandaag is het opmerkelijk dat annotator Van der Grinten – in 1986 – in zijn noot onder het arrest Ebele Dillema II het volgende opmerkt:

‘De schade die Ebele lijdt, is immateriële schade. Een vordering wegens gedeerde inkomsten heeft in een geval als het onderhavige nauwelijks kans van slagen.’

En:

‘Voor Ebele is het uiterst triest dat hij voor zijn leven ongelukkig is. Het leed van Ebele is een zwaar leed. Dank zij ons sociale verzekeringsstelsel is hij echter zeker van een goede verzorging en verpleging. Is toekenning van smartegeld in een zaak als deze dan niet vrij zinloos? Ebele kan volgens mededeling van zijn advocaat alleen zijn hoofd bewegen en voor het ademen is hij aangewezen op een spoliomaat. Welke bestemming zou aan smartegeld moeten worden gegeven? De bedoeling van smartegeld is niet, dat de gelaedeerde bij zijn overlijden een bankrekening nalaat die aan zijn erfgenamen ten goede komt. Het bedrag dat het FBTO aan vader Dillema betaalde – fl. 25 000 – is zeker niet hoog. Een handig onderhandelaar zou wellicht in 1972 er meer hebben uit weten te slepen. Doch welk profijt zou Ebele hebben van een betaling van een hoger bedrag. Ebele heeft zijn leed te dragen en dit leed is niet te vergoeden; op geld waardeerbare schade lijdt Ebele niet.’

(Ook) dat wordt thans over het algemeen anders gezien. De belangenbehartiger die vandaag de dag in een dergelijk geval nalaat namens het slachtoffer een vergoeding te vorderen voor verlies aan arbeidsvermogen, of van anderszins op geld waardeerbare schade in verband met verzorging, maakt vermoedelijk een beroepsfout. En de door Van der Grinten geroemde zekerheid van het sociale verzekeringsstelsel lijkt intussen ook wat verwaterd.

Verder blijkt uit deze uitspraken hoe gevaarlijk het is om te oordelen over een toekomst waar men geen weet van heeft: of Eabele werkelijk ongelukkig is, kan alleen hijzelf beoordelen. Ik kreeg die indruk niet. Zelf relativeert hij:

‘Een mens is niet zijn beperking, een mens heeft een beperking.’

En het smartengeld is voor Eabele allerminst zinloos gebleken: hij heeft het heel concreet besteed en zal van het geld weinig nalaten. Dat Eabeles leed met geld natuurlijk niet is te vergoeden, neemt niet weg dat de (ook naar de maatstaven van toen, bescheiden) vergoeding voor hem heel betekenisvol is geweest.

3.5 Ebele blijkt Eabele

Generaties juristen zijn opgevoed met de arresten Ebele Dillema I en Ebele Dillema II. In mijn eerste e-mailcontact met hem ondertekent hij met Eabele. Op mijn vraag waarom hij bekend staat als 'Ebele' vertelt hij dat hij van 1970 tot 1994 buiten Friesland heeft gewoond en men daar zijn naam niet kon uitspreken. Daarom is er maar Ebele van gemaakt.

Over zijn wensen voor de toekomst vertelt Eabele:

'Wat ik eigenlijk nog wil is buiten Fokus een zelfstandig bestaan opbouwen. Als ik genoeg geld zou hebben, zou ik een groot stuk grond kopen en dan zou ik gehandicapte kinderen willen opvangen voor vakantie, een soort Villa Pardoos. Maar dat geld heb ik nu even niet. In ieder geval zou ik een leven willen zonder Fokus, met eigen regie. Ik heb een groot probleem: ik heb teveel tijd om na te denken, dan ga je allemaal zitten 'mitsen' en 'maren'. De problemen lijken dan groter dan ze zijn. Het voordeel is dat ik goed dingen kan doordenken.'

En over mijn bezoek aan hem zegt hij:

'Je bent de eerste die komt. Ik waardeer het, want er gaat een leven door na de uitspraak. Je hoopt dat je er mensen mee kunt helpen, een ombuiging kunt werkstelligen. Er valt veel te verbeteren, maar van buitenaf zie je het niet.'

4. Lars Ruröde: 'Eerst was je Lars met twee arms, een half jaar later Lars met één arm.'

4.1 Het ongeval en de gevolgen

Lars herinnert zich de omstandigheden van het ongeval nog goed.²⁴ Hij was toen 10 jaar. Op zaterdag 22 september 1979 ging hij samen met een leeftijdgenootje, Reemt Arnholt, met boer Vrieling mee op de trekker naar de Noordlaarder Oostpolder om Vrieling te helpen met melken. Achter de trekker bevond zich een aanhanger, met daarop de melktank en een vacuümpomp om de melkleidingen vacuüm te zuigen. Op de vacuümpomp bevond zich een oliereservoir en dat was kapot. Toen Vrieling ging melken, is Lars eerst een kreupele koe gaan voeren en vervolgens is hij het oliereservoir gaan repareren. De vacuümpomp werd aangedreven door een aftakas van de tractor. Toen Lars probeerde het oliereservoir terug te duwen werd zijn overall gegrepen door één van de draaiende onderdelen. Het werd hem toen zwart voor de ogen. De machine heeft hem met grote snelheid rondgeslingerd (de aandrijfwas maakte ongeveer 500 omwentelingen per minuut), totdat zijn kleding grotendeels van hem af was gescheurd, deze geen weerstand meer bood en hij werd weggeslingerd. Toen hij eenmaal op de grond lag, werd hij op zijn buik wakker, terwijl de koeien aan hem snuffelden. Hij kan zich herinneren dat hij

²⁴ Zie over de zaak ook *Trema* 2004/9.

zich zelf op zijn rug heeft gewenteld. Vrieling, die constateerde dat de melkleidingen niet langer vacuüm waren, werd door Reemt geroepen, die zei dat er iets mis was met Lars. Lars had het vreselijk koud en Vrieling heeft enkele jutenzakken over hem heen gelegd. Vrieling is vervolgens onmiddellijk met de trekker naar het dorp gereden. Dat was een heel eind, want zij waren kilometers weg in het veld. Vrieling is daarbij nog dwars door het hek gereden en Reemt moest de koeien in het veld houden, terwijl Lars ze zelf van zich af moest houden. Vrieling kwam onderweg naar het dorp jagers tegen en vertelde hun wat er met Lars was gebeurd. Deze twijfelden niet en gingen er meteen op af, terwijl een van hen naar het pompstation van waterbedrijf Groningen in Onnen ging om een ambulance te regelen. De jagers legden Lars achter in hun auto en reden hem via een aantal landerijen naar het pompstation, waar de ambulance zou komen. Het ging allemaal net goed, want ze kwamen bijna nog vast te zitten. Even nadat zij bij het pompstation waren kwam de ambulance ook al aangereden. Lars moest via een smal bruggetje over een sloot naar de ambulance worden gebracht. Hij weet nog dat hij bij kennis was, want hoewel zij onder politiebegeleiding reden, bleek een kruising niet afgezet en kan hij zich nog herinneren dat de chauffeur daarover vloekte en zijn bijrijder riep: 'doorrijden!' Toen hij eenmaal in het ziekenhuis in Groningen was aangekomen, is bij Lars 'het licht uitgegaan'.

Wat er daarna gebeurde, is hem later verteld. Er was een heel team artsen aan hem bezig en hij is gedurende wel 14 uur geopereerd. Hij had heel veel bloed verloren en heeft begrepen dat hij het ongeval alleen heeft overleefd, omdat hij toen pas tien jaar was en zijn bloedvaten zich voldoende konden samenknijpen. Zijn rechterarm 'was gehakt', hij had veel gebroken en de hele rest van zijn lichaam 'lag open'. Al met al heeft hij vijf maanden en een week in het ziekenhuis gelegen.

Lars kan zich nog goed herinneren dat hij in december een weekend naar huis mocht. Het was toen feest in het dorp en overal hingen spandoeken om hem welkom te heten. Tijdens de periode in het ziekenhuis kreeg hij van zijn klasgenoten een houten kunstwerk van door ieder uitgezaagde bloemen en een prachtig vel met foto's en beterschapswensen van al zijn klasgenoten. De schoolmeester heeft veel gedaan om zijn terugkomst voor te bereiden. In het ziekenhuis heeft Lars overigens ook het nodige plezier beleefd: hij was de enige die met zijn rolstoel alleen door het ziekenhuis mocht zwerven; hij heeft er twee banden van zijn rolstoel versleten (en veel kattenkwaad uitgehaald).

Toen Lars half maart 1980 definitief naar huis mocht, moest hij nog twee- tot driemaal per week terug naar het ziekenhuis voor ergotherapie gedurende drie of vier jaar. Na verloop van tijd kreeg hij een prothese voor zijn ontbrekende rechterarm, een zogenaamde myo-electronische arm. Hij was destijds de jongste met zo'n arm in Nederland. Hij kon met die arm uiteindelijk zo precies omgaan, dat hij er een rauw ei mee kon oppakken. Toch heeft hij de arm nooit kunnen accepteren:

'Toen ik 12 of 13 was en op de mavo zat was de arm een belemmering, met stoeien, met de vrouwtjes en met gym had ik er last van. Van mijn ouders moest ik hem dragen, maar als ik op school kwam deed ik hem af en stopte hem in een tas. Daar stak dan een hand uit, maar iedereen was eraan gewend.'

Door het ongeval heeft Lars niet alleen zijn rechterarm verloren, maar heeft hij ook een gat in zijn linkerbeen, en dat been is 3 centimeter korter dan het rechterbeen. Verder draagt hij vele littekens, onder meer van het doorliggen in het ziekenhuis. Terug in het dorp is Lars goed opgevangen:

‘Het is een kleine gemeenschap en iedereen kent elkaar. Eerst was je Lars met twee arms en na een half jaar was je Lars met één arm. Ik deed gewoon met alles mee. Ik ben een mannetje van gewoon doen. Thuis waren mijn ouders heel streng: ‘ik kan het niet’ kennen we hier niet; je redt je er maar mee. Na drie jaar was het alsof er niets gebeurd was.’

Lars is ook al snel weer bij een boer gaan werken, met zijn kameraad Jan Geert Veldman, want werken op het land was zijn lust en zijn leven. Na de lagere school is Lars naar de mavo gegaan en vervolgens naar de middelbare landbouwschool. Voor stages werd dan wel eens gevraagd wat hij kon in verband met zijn handicaps.

‘Je kon me beter vragen wat ik niet kon. Ik deed gewoon alles. Het enige wat ik niet kon was met een kruiwagen lopen en koeien melken. Uit een onderzoek door revalidatiecentrum Werkenrode kwam: Lars kan alles, maar niet spitten.’

Na de middelbare landbouwschool is Lars via zijn advocaat in contact gekomen met een bureau dat hem heeft getest. Het milieu was destijds erg in opkomst. Hij is toen stage gaan lopen bij de gemeente Zuidlaren als milieucontroleur. Lars:

‘Dat was nog lastig, want dan moest je de boeren in de buurt controleren, en die kende ik allemaal. Ik heb wel meegemaakt dat ik niet meer bij hen op het erf mocht komen als controleur, maar hen dan ‘s avonds voor het loonbedrijf toch kwam helpen. Ik kreeg toen het advies een cursus ‘junior milieu-inspecteur’ te doen. Dat viel niet mee, want ik wilde weer naar buiten, naar de boer, maar ik heb het toch afgemaakt.’

In juni 1993 is Lars junior milieu-inspecteur en medewerker brandpreventie geworden bij de gemeente Zuidlaren. Hij weet nog goed dat hij solliciteerde. Hij wilde de baan eigenlijk niet, maar kwam toch door de eerste ronde. Het tweede gesprek vond plaats op zijn verjaardag en hij had het advies gekregen zich netjes aan te kleden, maar hij had alleen gympen. Tijdens het gesprek zat hij tegenover de burgemeester die onder de tafel door zijn schoenen kon zien. Lars:

‘Na het gesprek zeiden ze: als je weer voor een gesprek wordt uitgenodigd, moet je andere schoenen aan doen. Maar ik werd wel aangenomen. Ik was er niet blij mee, want nu was ik ambtenaar.’

Op de vrijdagen is Lars toen een cursus brandpreventie gaan doen, want de milieucontrole ging hem steeds meer tegenstaan. Sinds 2002 werkt hij als medewerker brandpreventie en begeleidt hij in dat verband grote projecten. Sinds dat jaar woont hij ook samen met zijn vriendin Wiejanda Moltmaker, die hij al kent van vroeger uit het dorp.

4.2 De rechtszaak

De procedure tegen (de verzekeraar van) Vrieling werd ondertussen door Lars’ vader gevoerd. Hij werd daarbij geholpen door een kennis, een politieagent. Het geschil ging over de vraag of boer Vrieling aansprakelijk was voor het gebrek aan zijn tractor en over de vraag of Lars eigen schuld had aan het ongeval. Volgens de rechtbank was Vrieling niet aansprakelijk, omdat hij niet hoefde te verwachten dat Lars in de nabijheid van de

machine zou komen. Het hof nam wel aan dat Vrieling onzorgvuldig had gehandeld, maar besliste dat Lars de helft van zijn schade zelf diende te dragen, omdat deze aan zijn eigen schuld was toe te schrijven. Zowel Vrieling als Lars kwam op tegen dit oordeel. De Hoge Raad stelt Lars (in 1989) in het gelijk:

‘De (...) omstandigheden aan de zijde van Vrieling laten immers geen andere conclusie toe dan dat hij door onzorgvuldigheid een ernstig gevaar in het leven geroepen heeft, met name voor zich in de nabijheid bevindende kinderen. Wanneer een dergelijk gevaar zich verwezenlijkt ten aanzien van een kind waarvan in verband met zijn leeftijd slechts een beperkt inzicht in het betreffende gevaar en een beperkt vermogen zich naar dit inzicht te gedragen mag worden verwacht, eist de billijkheid in beginsel dat de door het kind geleden schade ten laste komt van degene die, onzorgvuldig handelend, dit gevaar in het leven heeft geroepen.’²⁵

Daarmee was de kous evenwel nog (lang) niet af. Lars vertelt over het vervolg:

‘Met name voor mijn vader is dat verschrikkelijk geweest. Hij was 30 toen het ongeval plaatsvond en bijna 50 toen de zaak werd afgewikkeld. Ongeveer vier keer per jaar moest hij naar de advocaat. Hij was er altijd ziek van, wel een week van tevoren aan de schijterij. Hij heeft er ook vaak een eind aan willen maken. De boom kan ik je wel aanwijzen. Maar mijn moeder zei: als je dat maar uit je hoofd laat, want hoe moet het dan verder? En in het dorp kon gelukkig ook worden gepaard. Zo hebben ze nog ontdekt dat er valsheid in geschrifte is gepleegd met foto’s. De verzekering heeft ook nog geprobeerd de zaak aan de deur af te kopen. Toen stond er hier iemand met een aanbod van 50 000 gulden aan de deur.’

Uiteindelijk is in 1997 betaald.

4.3 De vergoeding en de besteding

Op de vraag wat hij met de schadevergoeding heeft gedaan antwoordt Lars dat hij er eigenlijk zijn huis van heeft gekocht. Verder heeft hij er een *trike* van gekocht. Het geld heeft hij niet bewaard voor slechtere tijden. Hij spaart wel eens wat, maar niet in verband met zijn letsel. Of de schadevergoeding voldoende is geweest:

‘Nee, niets is genoeg. Ik heb wel eens tegen de advocaat gezegd: een of twee miljoen, zou je daar een arm voor kwijt willen zijn? Natuurlijk niet.’

4.4 Voortschrijdend inzicht

De uitspraak in deze zaak vormt in zekere zin een vervolg op de uitspraak in de zaak van Ebele Dillema. Kinderen van vier jaar oud verdienen in het verkeer een bijzondere

²⁵ HR 8 december 1989, *NJ* 1990, 778, m.nt. C.J.H. Brunner.

bescherming. Lars liep zijn letsel op buiten het verkeer, en toen hij tien jaar oud was. Ook dan verdienen kinderen een bijzondere bescherming.²⁶

4.5 Vijf jaar, maximaal

De afwikkeling heeft de relatie met Vrieling niet beïnvloed. Die heeft het wel moeilijk gehad met het ongeval. Lars:

‘Het was voor Gert ook een zware tijd, maar hij is niet afgebrand door het dorp. Er zijn nooit haatgevoelens geweest. Hij heeft nog een dochter verloren door een verkeersongeval en is later naar Groningen gegaan. Ook Reemt heeft het er wel moeilijk mee gehad. Die woont nu in Eelde en is leraar. Na de lagere school zijn de contacten met Reemt verwaterd.’

Op de vraag hoe hij alles heeft beleefd antwoordt Lars dat hij er geen trauma aan heeft overgehouden en dat ook nooit heeft gehad:

‘Ik heb nooit in een dip gezeten. Vanaf 1979 is dit mijn leven. Anders had ik nu op zo’n trekker gezeten (er rijdt een trekker voor het raam langs, SDL), maar nu zit ik met slecht weer binnen. Ik heb wel eens wakker gelegen en gedacht: waarom is dit mij overkomen, maar ik ben gezond en gelukkig. Ik ben wel eens bang hoe dat later gaat, want je doet alles met links en ik loop krom. Hoe gaat dat met de botten, met slijtage? Soms ben ik ook bang voor extra schade. Jaren geleden had ik een klein botje in mijn linkerhand gebroken en toen kon ik niets meer.’

Lars denkt dat het voor zijn ouders en voor zijn zusje Kirsten het ergste is geweest:

‘Zij dachten dat ik doodging en voor mijn vader was de procedure een ramp. Alle aandacht ging naar mij. Kirsten was in die tijd – ze was vijf toen het gebeurde – veel bij opa en oma en heeft een stukje van haar ouders gemist. Dat heeft tot haar 15^e of 16^e gespeeld. Het heeft onze relatie niet beïnvloed, wij waren kop en kont, zoals ze dat hier zeggen.’

Over de vraag wat beter had gekund heeft Lars een uitgesproken oordeel:

‘Het proces. Achttien jaar, dat is onmenselijk. Vijf jaar, maximaal.’

5. Hanneke Kruidhof: ‘Je wilt bewijzen dat je normaal bent.’

²⁶ Zie voor meer rechtspraak over eigen schuld in gevallen waarin kinderen buiten verkeerssituaties het slachtoffer werden van een ongeval *Schadevergoeding* (Boonekamp), art. 101, aant. 17.2.

5.1 Het ongeval en de gevolgen

Op 17 mei 1990 had de toen elfjarige Hanneke Kruidhof als leerling van groep 7 van de openbare basisschool De Imenhof in Losser samen met haar klasgenote Marieke van Huizen koffie- en theedienst. Zij had aangeboden in te vallen voor een andere leerling, die verhinderd was. De dienst hield in dat zij voorafgaand aan het speelkwartier koffie en thee mochten zetten voor de leerkrachten. Toezicht daarop was er niet. Nadat een ketel op een van de voorste pitten van het gasfornuis was geplaatst en het gas was ontstoken, heeft Hanneke geprobeerd iets te pakken uit het kastje boven het gasfornuis. Daarbij heeft haar T-shirt vlam gevat. In een poging het vuur te blussen opende zij de kraan, maar daaruit kwam geen water, omdat juist op dat moment het water was afgesloten in verband met het feit dat elders in het gebouw een kleuter een tapkraan had openge draaid waardoor het water het klaslokaal inspoot. Hanneke is daarop de keuken uitgerend en is opgevangen door een stagiaire en een leerkracht, die het vuur heeft weten te doven en resten van haar T-shirt heeft verwijderd. Hanneke is vervolgens in een auto naar de huisarts gebracht en vandaar, via het Medisch Spectrum Twente, vervoerd naar het brandwondencentrum in Beverwijk.

In Beverwijk heeft zij de eerste drie à vier weken in het brandwondencentrum zelf doorgebracht. Ze lag er naast iemand die zich in verband met gezinsproblemen zelf in brand had gestoken. Dat vonden haar ouders een te zware belasting voor haar. Daarna is Hanneke naar een andere afdeling overgebracht. Haar vader is in die periode iedere dag op en neer gereden naar Beverwijk. Uiteindelijk mocht zij eerder uit het brandwondencentrum naar huis, omdat haar ouders haar konden verzorgen. In de volgende jaren heeft Hanneke vele operaties ondergaan en ook ten tijde van het interview (23 juni 2009) was zij net weer geopereerd aan haar littekens.

Toen zij enigszins hersteld was, heeft Hanneke op dezelfde school het laatste jaar afgemaakt. Er is toen eerst iemand van het brandwondencentrum langs geweest op school om uitleg te geven voordat zij terugkwam. Haar vader vertelt:

‘Het advies van Beverwijk was om zoveel mogelijk terug te keren in de oude omgeving, met dezelfde school, dezelfde vriendinnen, alles zoveel mogelijk hetzelfde.’

Hanneke vult aan:

‘De school heeft, zeker in het begin, erg zijn best gedaan.’

Haar vader:

‘De leerkrachten mochten van de verzekeraar geen uitspraken doen over het ongeval. Ze kwamen wel langs, maar we hadden het gevoel dat ze toch niet echt vrijuit durfden te spreken. Dat moet voor hun eigen verwerking ook wel moeilijk geweest zijn. We moesten uiteindelijk kiezen wie we aansprakelijk wilden stellen. We hebben toen bewust niet voor de leerkrachten, maar voor de gemeente gekozen.’

Daarna heeft Hanneke in zes jaar het VWO gedaan en is zij farmacie gaan studeren in Groningen. Vervolgens is zij gaan werken als apotheker, eerst in Ravenstein en vervolgens in Middelburg. Daar is zij nu beherend apotheker en stuurt zij een team van tien

mensen aan. Hanneke: 'Ik kan niet goed tegen een baas boven mij, ik ben nu eenmaal een vrijbouter.'

5.2 De rechtszaak

De ouders van Hanneke hebben namens haar de Gemeente Losser, waaronder de basisschool viel, aansprakelijk gesteld voor de door haar geleden schade. Rechtbank en hof oordeelden de gemeente aansprakelijk; het hof wees ook een vergoeding toe ter zake van uitgespaarde kosten van professionele hulp. Bij de Hoge Raad gaat het met name om de vergoeding voor de tijd die de ouders hebben besteed aan de verpleging en verzorging van Hanneke en voor de tijd gemoeid met de vele bezoeken aan het brandwondencentrum aan de andere kant van het land. De kwestie is juridisch complex omdat ter zake van de bestede tijd niet kan worden gesproken van concrete kosten en omdat de vraag is wie deze schade eigenlijk lijdt: Hanneke of haar ouders?²⁷ De Hoge Raad:

'Wanneer iemand ten gevolge van een gebeurtenis waarvoor een ander aansprakelijk is ernstig letsel oploopt, waarvan het herstel niet alleen ziekenhuisopname en medische ingrepen vergt, maar ook intensieve en langdurige verpleging en verzorging thuis, is de aansprakelijke van de aanvang af verplicht de gekwetste in staat te stellen zich van die noodzakelijke verpleging en verzorging te voorzien. Indien het dan, zoals in het onderhavige geval, gaat om een gewond kind waarvan de ouders op redelijke gronden zelf de voor genezing en herstel van het kind noodzakelijke verpleging en verzorging op zich nemen in plaats van deze taken aan professionele, voor hun diensten gehonoreerde hulpverleners toe te vertrouwen, voldoen de ouders in natura aan een verplichting die primair rust op de aansprakelijke. De redelijkheid brengt in een dergelijk geval mee dat het de rechter vrijstaat bij het beantwoorden van de vraag of het kind vermogensschade heeft geleden en op welk bedrag deze schade kan worden begroot, te abstraheren van de omstandigheden dat die taken in feite niet door dergelijke hulpverleners worden vervuld, dat de ouders jegens het kind geen aanspraak op geldelijke beloning voor hun inspanningen kunnen doen gelden, en dat zij – zoals hier – in staat zijn die taken te vervullen zonder daardoor inkomsten te derven. (...) Opmerking verdient nog dat de rechter bij deze wijze van begroten geen hogere vergoeding ter zake van verpleging en verzorging zal mogen toewijzen dan het geschatte bedrag van de bespaarde kosten van professionele hulp.'²⁸

Ten aanzien van de tijd besteed aan het bezoeken van Hanneke in Beverwijk oordeelt de Hoge Raad:

'Het verlies van vakantiedagen van de ouders door de tijd die gemoeid was met hun bezoeken aan het kind tijdens verblijf in het ziekenhuis, kan niet op één lijn worden gesteld met de hiervoor besproken schadepost, nu het niet aannemelijk is dat professionele – betaalde – hulpverleners worden ingeschakeld voor ziekenhuisbezoek ingeval de ouders niet in de gelegenheid zijn zelf het kind te be-

²⁷ Met name naar het hier toepasselijke recht van vóór 1992 was dit relevant, omdat art. 1407 BW (oud) alleen een vordering van de gekwetste zelf kende.

²⁸ HR 28 mei 1999, NJ 1999, 564, m.nt. A.R. Bloembergen (Losser/De Vries), rov. 3.3.2.

zoeken. De heilzame invloed van bezoeken op het genezingsproces moet worden toegeschreven aan de persoonlijke band tussen het kind en de ouders. Het verlies van vakantiedagen kan derhalve, hoezeer het ook als een vorm van vermogensschade valt aan te merken, niet als door Johanna geleden schade worden aangemerkt.'

5.3 De vergoeding en de besteding

Over de vergoeding vertelt Hanneke:

'Het smartengeld is in tact. Nou ja, het staat op de beurs. Het is voor mij belangrijk dat het er is. Het geeft me een bepaalde zekerheid. Verder zijn gemaakte kosten vergoed, bijvoorbeeld meerkosten van kleding, reiskosten, lidmaatschap van de Vereniging van Mensen met Brandwonden en reiskosten naar hun bijeenkomsten, de kosten van een extra studiejaar, een airco in mijn auto, maar een airco voor thuis moet ik nog bevechten.'

5.4 Voortschrijdend inzicht

Ook met betrekking tot de zaak van Hanneke Kruidhof kan in verschillende opzichten worden gesproken van veranderde inzichten. In de eerste plaats vormt de uitspraak van de Hoge Raad een formele erkenning van het feit dat niet alleen het slachtoffer zelf, maar ook diens omgeving door een ongeval wordt getroffen. De uitspraak heeft bovendien een weg gebaad voor verschillende andere gevallen waarin een vergoeding is toegekend ter zake van tijd besteed aan verzorging of huishoudelijke hulp die door een ongeval noodzakelijk werd.²⁹

Maar ook in een ander opzicht laat deze zaak zien dat heel anders met een schadeafwikkeling kan worden omgegaan. Hanneke heeft de zaak bewust nog niet afgesloten. Haar vader licht dat toe:

'Veel van de kosten die we gehad hebben waren aan het begin totaal niet te voorzien. Ook nu is er nog veel onzekerheid. Hanneke moet nog een operatie ondergaan en dan zou een medische eindtoestand zijn bereikt, maar hoe moet je omgaan met de risico's voor de toekomst?'

Hanneke vult aan:

'Ik ben niet vrij om een eigen bedrijf te beginnen. Ik krijg arbeidsongeschiktheid niet verzekerd. Toen ik een hypotheek wilde moest ik vanwege mijn letsel vier extra kantjes invullen omdat ik wel eens voor een verzekering geweigerd ben. Ik heb goed nagedacht waar ik mijn basispakket voor zorg wilde verzekeren. Ik heb dat bewust niet gedaan bij mijn werkgever, ook al was dat goedkoper, omdat ik niet het risico wil lopen dat ik, als ik mijn baan kwijt raak, geen aanvullende verzekering meer krijg.'

²⁹ Zie bijv. HR 6 juni 2003, *NJ* 2003, 504, m.nt. J.B.M. Vranken (Krüter-Van de Pol/Wilton-Fijenoord) en HR 5 december 2008, *RvdW* 2009, 1 (Stichting Ziekenhuis Rijnstate/R.).

5.5 Van een lam in een leeuw veranderd

De hele procedure van schadeafwikkeling heeft grote impact gehad op het gezin. Hannekes moeder, die gedurende de vele jaren na het ongeval de administratie heeft gevoerd, vertelt:

‘Op de behandeling van het slachtoffer door de verzekeraar zou een sanctie moeten staan. Ze hebben zich in het begin verkeerd opgesteld, daardoor is het zo gelopen. Ze hadden ons direct moeten informeren over de kosten die we mochten maken, bijvoorbeeld of we een hotel mochten nemen in Beverwijk. Het hoeft echt geen Hilton te zijn, maar wij wisten echt niets. Ook verder is het niveau van juristen me wel tegengevallen: je moet ze op de voet volgen en alles nalezen. We hebben hier wel eens aan tafel gezeten met de verzekeraar en de belangenbehartiger en toen stonden ze te kijken hoe goed we ons hadden voorbereid. Onze belangenbehartiger zei dat hij het nog nooit had meegemaakt dat mensen zoveel deden uit pure verontwaardiging. Mijn zus zegt: je bent van een lam in een leeuw veranderd. Maar dat was nodig. Als je recht hebt op schadevergoeding, dan moet je het niet laten schieten. Je hebt het geld nodig.’

Hanneke vult aan:

‘Het was ook een stukje verwerking. Maar de advocaten hebben er waarschijnlijk een veelvoud aan overgehouden van wat wij aan schadevergoeding hebben gekregen.’

En:

‘Je wilt bewijzen dat je normaal bent. Alles kost ook veel tijd en energie. Ik moet in mijn werk de ruimte voor operaties bevechten. Het lukt wel, maar je moet er extra voor werken. Niets is vanzelfsprekend.’

6. Tot besluit

De ervaringen van deze vier kinderen geven een indruk van de beleving van een ongeval en de daaruit voortvloeiende schade, van een juridische procedure over schadevergoeding en ook van de betekenis van de uiteindelijk ontvangen schadevergoeding. Wat opvalt, is dat alle geïnterviewden grote waarde hechten aan de ontvangen vergoeding en dat zij die telkens in hun toekomst investeerden. Wat ook opvalt, is de grote betekenis van de omgeving, voor het succes van het herstel, maar evenzeer voor het welslagen van de vordering tot schadevergoeding.

Voorts is er een aanzienlijk verschil te signaleren tussen de eerst afgewikkelde zaak (van Eabele Dillema) en de laatste (Hanneke Kruidhof). In het geval van Eabele is de schade afgekocht voor een bedrag dat op geen enkele wijze dekkend is voor de schade die hij lijdt. Bij Hanneke zijn de reeds gevallen schadeposten afgewikkeld, maar de schade voor zover het onzekere toekomstige posten betreft nog niet. Hoewel het gaat om individuele gevallen – de getuigenissen spreken uiteraard niet voor anderen –, zijn zij meen ik tot op zekere hoogte wel representatief voor de ontwikkelingen in de af-

gelopen decennia: ook zij zijn kinderen van hun tijd. De noot van Van der Grinten onder het arrest Ebele Dillema II spreekt wat dat betreft boekdelen. Het terrein van de vergoeding van schade als gevolg van letsel is in Nederland de afgelopen 30 jaar pas tot ontwikkeling gekomen. Dat geldt niet alleen voor de inhoudelijke ontwikkeling van het recht waaraan de hier beschreven kinderen ieder ongewild hun eigen bijdrage hebben geleverd, zoals het terugdringen van het eigen schuldverweer met betrekking tot kinderen, het aanleggen van strenge veiligheidsnormen ter voorkoming van letsel en het erkennen van werkelijk geleden schade. Het geldt ook voor de beroepsgroepen die zich met de afwikkeling van letselschade bezighouden: de belangenbehartigers hebben zich in hoge mate gespecialiseerd³⁰ en ook de verzekeringsmaatschappijen en de rechterlijke macht hebben hun eigen expertise op dit gebied ontwikkeld.

Er mag dan in enkele decennia veel zijn gebeurd, daarmee is allerm minst gezegd dat de problemen met betrekking tot de vergoeding van schade van kinderen met ernstig letsel zijn opgelost: de vraagstukken causaal verband en schadebegroting, de duur van de afwikkeling, de voorlichting en de bejegening, het kan allemaal – veel – beter. De vier interviews bieden op dat punt sprekende illustraties. Aldus hebben de geïnterviewden niet alleen in het verleden een bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van het materiële recht, maar kunnen zij door hun vertellingen ook een bijdrage leveren aan een betere toekomst van kinderen met ernstig letsel. De vier vertellingen geven bovenal een gezicht aan de onderwerpen die op dit gebied in het recht van betekenis zijn. En dat lijkt in het recht nog wel eens te worden vergeten: dat het hier om mensen gaat. Wat dat betreft spreken de vier kinderen en hun ervaringen voor zich.

³⁰ Daarbij heeft HR 3 april 1987, *NJ* 1988, 275 (The London and Lancashire/Drenth) inzake vergoeding van buitengerechtigde kosten onmiskenbaar een sleutelrol gespeeld.